

Stichting Pensioenfonds HAL

Actuariële en
bedrijfstechnische nota

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	1
2. ORGANISATIE, BEHEER EN INTERNE CONTROLE	2
2.1. Organisatie Fonds.....	2
2.2. Missie, visie en strategie	3
2.3. Beheersmaatregelen en interne controle	4
2.4. Geschiktheid	5
2.5. Code Pensioenfondsen	5
3. PENSIOENREGELING	6
3.1. Aangesloten onderneming	6
3.2. Deelnemerschap, pensioenregelingen en communicatie	6
3.3 De inhoud van de pensioenregeling	6
4. VERZEKERING	7
5. VOORZIENINGEN EN RESERVES	8
5.1. Voorziening pensioenverplichtingen.....	8
5.2. Garantievoorziening	10
5.3. Reserves	10
6. RISICOBEBEERSING EN BELEGGINGSBELEID	11
6.1. Risicobehersing	11
6.2. Risicohouding	11
6.3. Haalbaarheidstoets	12
6.4. Het strategisch beleggingsbeleid	14
6.5. Opzet vermogensbeheer	16

6.6. Risicometing en -beheersing	16
6.7. Resultaatsevaluatie.....	16
6.8. Waarderingsgrondslag	17
6.9. Prudent Person	177
7. PREMIEBELEID	18
7.1. Actuarieel kostendekkende premie	18
7.2. De feitelijk te betalen premie	189
8. VEREIST EIGEN VERMOGEN EN FINANCIËLE STURINGSMIDDELEN	20
8.1. Vereist eigen vermogen.....	20
8.2. Herstelplan	20
8.3. Beleggingsbeleid	20
8.4. Toeslagenbeleid	21
8.5. Premiebeleid.....	21
8.6. Noodclausule	21
8.7. Beleid voor de lange termijn	21
Bijlage 1	22

1. INLEIDING

Stichting Pensioenfonds HAL (het “Fonds”) is een ondernemingspensioenfonds als bedoeld in artikel 1 van de Pensioenwet.

Uit het gestelde in artikel 145, lid 1 van de Pensioenwet vloeit voort dat een ondernemingspensioenfonds een actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) dient vast te stellen. De inhoud van deze ABTN dient zodanig te zijn, dat De Nederlandsche Bank N.V. (DNB) tot een oordeel kan komen over de wijze waarop wordt voldaan aan het bepaalde bij of krachtens de artikelen 25, 126 t/m 137 en 143 van de Pensioenwet.

Deze ABTN is vastgesteld tijdens de op 7 december 2017 gehouden bestuursvergadering, geldt met ingang van 7 december 2017 en vervangt alle voorgaande nota's en wijzigingsbladen.

Het bestuur is te allen tijde bevoegd deze ABTN te wijzigen.

In deze ABTN worden dezelfde begrippen gehanteerd als de begrippen in de statuten en het pensioenreglement, tenzij anders wordt aangegeven.

2. ORGANISATIE, BEHEER EN INTERNE CONTROLE

2.1. Organisatie Fonds

Het Fonds heeft als doel het verstrekken van uitkeringen terzake van ouderdom of overlijden en/of van andere uitkeringen aan de deelnemers en de gewezen deelnemers van het Fonds respectievelijk hun nagelaten betrekkingen, onder de voorwaarden als in de pensioenreglementen van het Fonds en in de Pensioenwet omschreven.

Het Fonds hanteert een paritair bestuursmodel en heeft een bestuur, bestaande uit vier leden. Het bestuur benoemt de bestuursleden. De helft van het aantal bestuursleden (werkgeversleden) wordt benoemd op bindende voordracht door de raad van commissarissen van HAL Holding N.V. (HAL). Een bestuurslid (werknemerslid) wordt benoemd op bindende voordracht door de deelnemers en een bestuurslid wordt benoemd op bindende voordracht door de pensioengerechtigden in het verantwoordingsorgaan (pensioengerechtigdenlid). Eén van de werkgeversleden wordt benoemd tot voorzitter.

Er zijn geen aparte commissies ingesteld. De besluitvorming vindt in de bestuursvergaderingen plaats. De voorzitter is tussentijds vanuit het bestuur het eerste aanspreekpunt.

De samenstelling van het bestuur dient te voldoen aan de criteria als vastgelegd in het geschiktheidsplan voor bestuursleden en overige (mede-)beleidsbepalers van het Fonds.

Het bestuur heeft een verantwoordingsorgaan ingesteld bestaande uit vertegenwoordigers van HAL, de deelnemers en de pensioengerechtigden. De vertegenwoordiger van de deelnemers worden gekozen uit de kiesgroep van de werknemers. De vertegenwoordigers van de pensioengerechtigden worden gekozen uit de kiesgroep van de pensioengerechtigden. De vertegenwoordiger van HAL wordt aangewezen door HAL.

Het aantal vertegenwoordigers kan per geleding verschillend zijn, met dien verstande dat elke geleding een derde van de stemmen vertegenwoordigt. Het aantal stemmen per lid wordt dienovereenkomstig vastgesteld. Het verantwoordingsorgaan heeft de rechten en bevoegdheden zoals vastgelegd in het reglement Verantwoordingsorgaan.

Het bestuur draagt zorg voor een transparant intern toezicht door visitatie. Hiertoe worden door het bestuur, na ingewonnen advies van het verantwoordingsorgaan, drie onafhankelijke deskundigen benoemd in een visitatiecommissie. De rechten en bevoegdheden van de visitatiecommissie zijn vastgelegd in het reglement Visitatiecommissie.

Het bestuur heeft de uitvoerende taken gedelegeerd aan de directie.

Een directielid is door het bestuur benoemd als compliance officer.

De deelnemers-, de beleggings-, de financiële en de uitkeringsadministratie worden door het Fonds in eigen beheer uitgevoerd.

Het bestuur van het Fonds laat zich bijstaan door een accountant, een externe actuaris AG voor certificering, een externe actuaris AG voor het uitvoeren van berekeningen en verstrekken van advies in aangelegenheden van verzekeringstechnische aard en eventuele overige adviseurs.

De leden van het bestuur ontvangen geen bezoldiging.

Het bestuur is zich bewust van de bepalingen in de Pensioenwet en de Code Pensioenfonds over diversiteit in het bestuur en verantwoordingsorgaan. Het Fonds streeft naar diversiteit in de samenstelling van het bestuur en het verantwoordingsorgaan zonder concessies te doen aan de eisen voor geschiktheid. Gezien de omvang van de fondsorganen en de samenstelling van het deelnemersbestand is het echter niet altijd mogelijk om binnen één orgaan aan alle aspecten van diversiteit invulling te geven.

2.2. Missie, visie en strategie

Het bestuur van het Fonds zet zich voor deze doelstelling in door een solide financieel beheer te voeren, waardoor de verplichtingen ten opzichte van de belanghebbenden nu en in de toekomst nagekomen kunnen worden tegen voor de werkgever redelijke kosten.

Het Fonds wil een zo goed mogelijke invulling geven aan de uitvoering van de pensioenovereenkomsten die de werkgever heeft afgesloten met haar (gewezen) werknemers. De uitvoering van de overeenkomsten dient correct, maatschappelijk verantwoord en zo (kosten)efficiënt mogelijk te geschieden. De ambitie is een duurzaam en betrouwbaar pensioenfonds te zijn, dat zijn financiële verplichtingen en ambities nu en in de toekomst waar kan blijven maken.

Het Fonds tracht deze missie uit te voeren door de opzet van het Fonds zo eenvoudig mogelijk te houden. Dit komt met name tot uitdrukking in de opzet van het beleggingsbeleid, de pensioenregeling en de governance.

De pensioensector staat echter ingrijpende veranderingen te wachten die zorgen voor een toename van de complexiteit en onzekerheid, welke het soms lastig kunnen maken onze visie / strategie uit te voeren.

Zowel binnen de huidige en komende wettelijke kaders streeft het Fonds naar een goede pensioenvoorziening. Communicatie en transparantie acht het Fonds van groot belang ten einde verwachtingen te managen alsook pensioenbewustzijn en betrokkenheid te vergroten. Om onze missie te kunnen uitvoeren en hoge kwaliteit te leveren is sprake van een robuust beleidskader, goed pensioenfondsbestuur, monitoring van de beheerders van de beleggingsfondsen waarin het Fonds heeft geïnvesteerd en wordt goed samengewerkt met de werkgever, vertegenwoordigers van de fondsleden, adviseurs en uitvoerende partijen op het gebied van pensioenuitvoering. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt zo nodig bij.

Periodiek beoordeelt het bestuur of het eigen ondernemingspensioenfonds een efficiënt uitvoeringsmodel is voor de pensioentoezegging. Op basis van de meest recente analyse, was dit naar oordeel van het bestuur nog steeds het geval. In 2016 heeft DNB bevestigd dat zij, op basis van de toegezonden rapportages, geen reden

ziet om de continuïteit van het Fonds in twijfel te trekken.

2.3 Beheersmaatregelen en interne controle

Het bestuur komt ten minste twee keer per jaar in vergadering bijeen. Voorts belegt het bestuur eveneens ten minste twee maal per jaar een vergadering met het verantwoordingsorgaan.

Alle procedures ten aanzien van de administratieve organisatie en interne controle zijn beschreven en vastgelegd in een "Handboek Administratieve Organisatie en Interne Controle". In dit document zijn tevens de binnen het Fonds spelende processen en de delegatie aan de directie beschreven.

Voor de uitoefening van zijn taak beschikt het bestuur ten minste over de volgende (management) informatie:

- Wekelijks ontvangt de voorzitter een overzicht van de beleggingen en de performance van de aandelenportefeuille.
- Maandelijks ontvangt het bestuur een rapportage inzake de beleggingen, de dekkingsgraad, de beleidsdekkingsgraad, gedane uitkeringen, wijzigingen in de beleggingen en een cashflow prognose voor de komende twaalf maanden. Indien naar het oordeel van de directie de ontwikkelingen daartoe aanleiding geven wordt ook tussentijds gerapporteerd. Tevens wordt in deze rapportage door de directie verantwoording afgelegd omtrent de naleving van de in het "Handboek Administratieve Organisatie en Interne Controle" beschreven procedures.
- De relevante ontwikkelingen op pensioengebied en de mogelijke consequenties hiervan voor het Fonds (in voorkomende gevallen aangeleverd door de directie). Tevens worden relevante artikelen uit vakbladen binnen het bestuur verspreid; de selectie hiervan gebeurt door de directie.
- Het door de directie voorbereide jaarrapport van het Fonds.
- Een door de directie voorbereid halfjaarrapport.
- Een jaarrapportage van de accountant.
- Een jaarrapportage van de certificerende en adviserende actuaris.
- Ter voorkoming van onder andere belangenconflicten, misbruik van en oneigenlijk gebruik van de bij het Fonds aanwezige informatie en middelen, overtreding van sanctiewetgeving en terrorismefinanciering heeft het Fonds een integriteitsbeleid, een gedragscode en een incidentenregeling opgesteld. Deze gelden voor de bestuursleden, de directie en eventuele overige door het bestuur aangewezen personen en instanties. Tenminste jaarlijks rapporteert de compliance officer aan het bestuur over de naleving en opvolging van de code en de regelingen.
- Rapportages over de uitbestede activiteiten.

De bevoegdheden van de bestuursleden zijn vastgelegd in de statuten. De verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de directie van het Fonds (o.a. ten aanzien van financiële transacties) zijn vastgelegd in een reglement.

De interne controle is zoveel mogelijk gewaarborgd door de volgende maatregelen van interne controle:

- Het beschermen van systemen en eigendommen door middel van procuratieregelingen, toegangsbeveiliging, beleggingsrichtlijnen en benchmarks.
- Het aanbrengen van functiescheidingen zoals beschreven in het “Handboek Administratieve Organisatie en Interne Controle”.
- Het toepassen van het “vier-ogen-principe” bij de mutaties in de deelnemersadministratie.
- Tussen het Fonds en HAL Investments B.V. is een overeenkomst gesloten, waarin duidelijk is vastgelegd welke verplichtingen de betrokken partijen hebben bij het gebruik maken van elkaars faciliteiten.
- Het afbakenen van bevoegdheden, door het beperken van het aantal bevoegdheden per persoon en het beperken van het aantal personen per bevoegdheid.

2.4. Geschiktheid

Voor het bestuur en de medebeleidsbepalers van het Fonds is een geschiktheidsplan opgesteld dat aansluit op de eisen van de Beleidsregel Geschiktheid 2012 van de toezichthouders. Geschiktheid heeft betrekking op kennis (opleiding en ervaring), vaardigheden en professioneel gedrag (competenties) Alle onderdelen tezamen worden aangeduid met de term: geschiktheid. Voor individuele bestuursleden en voor het bestuur als geheel, alsmede voor medebeleidsbepalers zijn naast kennisvereisten ook competentievereisten geformuleerd. Deze zijn opgenomen in het geschiktheidsplan van het Fonds.

In het geschiktheidsplan is een nadere uitwerking gegeven van de geschiktheidscyclus en de wijze waarop de geschiktheid voor het bestuur als collectief, voor de individuele bestuursleden en voor de medebeleidsbepalers geborgd is. In het geschiktheidsplan is tevens opgenomen dat het bestuur jaarlijks haar functioneren onder begeleiding van een externe deskundige evalueert.

2.5. Code pensioenfonds

Vanaf 1 januari 2014 is de Code Pensioenfonds van kracht, welke door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid is opgesteld. Het doel van de Code pensioenfonds is dat belanghebbenden er vertrouwen in kunnen hebben dat de pensioenfonds het aan hen toevertrouwde geld goed beheren en de belangen van alle betrokkenen evenwichtig afwegen. Deze Code beoogt de verhoudingen binnen het pensioenfonds en de communicatie met de belanghebbenden transparanter te maken en bij te dragen tot het versterken van goed pensioenfondsbestuur. Het Bestuur heeft een analyse gemaakt van de inhoud van deze Code en legt over de naleving van deze code in de jaarrekening verantwoording af.

3. PENSIOENREGELING

3.1. Aangesloten onderneming

Het Fonds voert de pensioenregeling uit voor het personeel van de aangesloten rechtspersonen. Hieronder worden verstaan de rechtspersonen waarvan HAL direct of indirect aandelen houdt, indien en zolang die rechtspersonen op aanwijzing van HAL de uitvoering van de pensioenregeling bij het Fonds hebben ondergebracht.

De wederzijdse verantwoordelijkheden, rechten en (financiële) plichten zijn, conform artikel 25 van de Pensioenwet, vastgelegd in een uitvoeringsovereenkomst met HAL. In deze overeenkomst zijn onder meer bepalingen opgenomen met betrekking tot de aanmelding van deelnemers, premievaststelling, de wijze en het tijdstip van premiebetaling en het verlenen van toeslagen.

3.2. Deelnemerschap, pensioenregelingen en communicatie

Deelnemer aan de pensioenregelingen zijn de in het pensioenreglement aangeduide werknemers met wie HAL een pensioenovereenkomst heeft gesloten. De inhoud van de pensioenovereenkomst is vastgelegd in het pensioenreglement. De wijze en frequentie van communicatie met de fondsleden is vastgelegd in een door het bestuur vastgesteld communicatieplan. Het Fonds beschikt onder andere over een website (www.pensioenfondshal.nl) voor communicatie met de fondsleden. Daarnaast is de mogelijkheid tot persoonlijk contact met de directie een belangrijke communicatiewijze.

3.3. De inhoud van de pensioenregeling

De huidige pensioenregeling is van kracht sinds 1 januari 2018 en is vastgelegd in het pensioenreglement.

De belangrijkste kenmerken van het pensioenreglement worden hierna weergegeven:

3.3.1. Pensioensoorten

De door het Fonds uitgevoerde pensioenregeling kan worden gekarakteriseerd als een uitkeringsovereenkomst in de zin van de Pensioenwet. De regeling betreft een eindloonregeling en voorziet in de volgende pensioenvormen bij ouderdom, overlijden en arbeidsongeschiktheid.

Ouderdom

Voor de deelnemers is ouderdomspensioen verzekerd dat levenslang wordt uitgekeerd vanaf 68 jaar. Het ouderdomspensioen is gelijk aan het aantal deelnemersjaren vermenigvuldigd met 1,657% van de laatstelijk vastgestelde pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan de laagste van het overeengekomen vaste jaarsalaris, uitgedrukt in Euro's (EUR) en het van jaar tot jaar geldende fiscaal maximum pensioengevend salaris (niveau 2018; EUR 105.075 fulltime basis) verminderd met een franchise. De franchise bedraagt in het jaar 2018 EUR 15.099 en wordt jaarlijks verhoogd met hetzelfde percentage als waarmee de AOW-uitkering aan een gehuwde wordt verhoogd.

Overlijden

Voor de nabestaanden is partnerpensioen en wezenpensioen verzekerd. Het partnerpensioen is gelijk aan 70% van het (bereikbaar) ouderdompensioen; het wezenpensioen is gelijk aan 14% van het (bereikbaar) ouderdompensioen.

Daarnaast is een Anw-hiaatpensioen meeverzekerd.

Arbeidsongeschiktheid

Het arbeidsongeschiktheidspensioen bestaat uit een excedent-pensioen voor deelnemers met een salaris hoger dan de WIA-loongrens. Bij volledige arbeidsongeschiktheid in de zin van de WIA is het excedent-pensioen gelijk aan 70% van het vaste jaarsalaris, voorzover gelegen boven de WIA-loongrens. Verder wordt bij (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid in de zin van de WIA de opbouw van ouderdoms- en nabestaandenpensioen (gedeeltelijk) voortgezet op kosten van het Fonds.

Flexibiliteit

De regeling kent voor de deelnemers de keuzemogelijkheid om op de pensioendatum het nabestaandenpensioen om te zetten in een verhoging van het ouderdompensioen ofwel ouderdompensioen om te zetten in een verhoging van het nabestaandenpensioen tegen door het bestuur vast te stellen uitruilfactoren. Daarnaast heeft de deelnemer de keuzemogelijkheid om zijn pensioendatum te vervroegen danwel uit te stellen tegen door het bestuur vast te stellen factoren.

Bij vervroegde pensioeningang worden, uitsluitend voor het per 1 januari 2018 opgebouwde ouderdompensioen, de vervroegingsfactoren vanaf leeftijd 65 jaar, zoals deze gelden per 31 december 2017, door het Fonds gegarandeerd.

3.3.2. Aanpassing pensioenaanspraken en pensioenrechten

De pensioenrechten en pensioenaanspraken van pensioengerechtigden en gewezen deelnemers worden niet doelgericht aangepast. Het bestuur van het Fonds kan evenwel besluiten om een toeslag te verlenen indien de financiële situatie van het Fonds zodanig is dat, naar verwachting, de toekenning van een toeslag niet ten koste gaat van de pensioenrechten en pensioenaanspraken en het Fonds over voldoende vrij eigen vermogen beschikt. Hierbij worden de vereisten bij of krachtens de Pensioenwet in acht genomen.

3.3.3. Eigen bijdrage

De deelnemers zijn geen eigen bijdrage in de kosten van de pensioenregeling verschuldigd.

4. VERZEKERING

Het Fonds heeft het overlijdensrisico en het arbeidsongeschiktheidsrisico volledig verzekerd.

Met betrekking tot het overlijdensrisico (inclusief Anw-hiaat) wordt per deelnemer een verzekering gesloten voor een kapitaal bij overlijden ter grootte van het totale risico

op het leven van de deelnemer, Het toegezegde arbeidsongeschiktheidspensioen en de premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid wordt eveneens verzekerd.

Gezien de omvang en het draagvlak van het Fonds worden alle overige risico's voortvloeiende uit de aangegane pensioenverplichtingen volledig in eigen beheer gehouden.

5. VOORZIENINGEN EN RESERVES

Voor de in eigen beheer gehouden verplichtingen houdt het Fonds de volgende voorzieningen en reserves aan:

5.1. Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen (VPV) en overige technische voorzieningen (OTV) worden post voor post vastgesteld met inachtneming van de actuariële grondslagen en veronderstellingen zoals hierna omschreven. De VPV en OTV worden gebaseerd op de tot de balansdatum verkregen aanspraken op pensioen, met inbegrip van de toeslagen zoals die op grond van het toeslagenbeleid aan de slapers en pensioengerechtigden zijn toegekend per 1 januari volgend op de balansdatum. Met de verhoging van de opgebouwde pensioenaanspraken van de actieve deelnemers per 1 januari volgend op de balansdatum is rekening gehouden. De VPV en OTV worden in principe zodanig vastgesteld dat zij toereikend zijn ter dekking van de verplichtingen van het Fonds. De toereikendheid van de VPV en OTV worden jaarlijks door de certificerend actuaris getoetst.

Aan de berekening van de VPV en OTV liggen de volgende actuariële grondslagen en onderstellingen ten grondslag:

- **Rekenrente**
Rentetermijnstructuur, gepubliceerd door de DNB, geldend per de berekeningsdatum.
- **Toeslagen**
Alleen voor het ingegane arbeidsongeschiktheidspensioen wordt bij de berekening van de VPV rekening gehouden met een jaarlijkse stijging van 4%. Voor alle overige uitkeringen wordt er geen rekening gehouden met toekomstige voorwaardelijke toeslagen (geen opbouw van toeslagenreserve).
- **Sterftekansen**
 - Voor zowel mannen als vrouwen worden de sterftekansen ontleend aan de Prognosetafel AG 2016;
 - Er wordt rekening gehouden met het verschil in overlevingskansen tussen de werkende en de totale bevolking door toepassing van de fondsspecifieke ervaringssterfte gebaseerd op het Mercer-model 2016 voor ervaringssterfte (inkomensklasse 'Hoog'). Voor kinderen worden de sterftekansen verwaarloosd.
- **Administratie- en uitbetalingskosten:**
Bij de vaststelling van de pensioenverplichtingen wordt rekening gehouden met een voorziening voor toekomstige administratie- en uitbetalingskosten van 6% van de VPV. Deze voorziening wordt als een aparte post onder de overige

technische voorzieningen verantwoord en is voldoende om de huidige pensioenverplichtingen af te wikkelen. Periodiek wordt de hoogte van de voorziening getoetst, laatstelijk in 2015. Het bestuur heeft een grondslagennotitie vastgesteld, waarin de uitgangspunten voor vaststelling zijn beschreven.

Partnerfrequentie

Zolang nog geen pensioenuitkering is ingegaan, wordt voor de berekening van de voorziening voor partnerpensioen elke (gewezen) deelnemer verondersteld een partner te hebben (onbepaalde-partner-systeem met een partnerfrequentie van 100%).

Voor pensioengerechtigden met een ouderdomspensioen wordt alleen een voorziening voor partnerpensioen berekend, indien en zolang zij gehuwd zijn of een partner hebben (bepaalde partner systeem) danwel als gevolg van echtscheiding een bijzonder nabestaandenpensioen aanwezig is, mits zij niet gekozen hebben voor uitruil van het partnerpensioen. Voorts wordt verondersteld dat de partner van een mannelijke (gewezen) deelnemer of gepensioneerde een vrouw is en dat de partner van een vrouwelijke (gewezen) deelnemer of gepensioneerde een man is.

■ Leeftijdsverschil

Voor wat betreft het partnerpensioen, wordt verondersteld dat de man drie jaar ouder is dan de vrouw.

■ Wezenpensioen

De voorziening voor wezenpensioen is gelijk aan 5% van de voorziening voor partnerpensioen van deelnemers en gewezen deelnemers met premievrije pensioenaanspraken. Bij een ingegaan wezenpensioen wordt voor wezen jonger dan 23½ jaar aangenomen dat het wezenpensioen voortduurt tot de 23½-jarige leeftijd; voor wezen van 23½ jaar of ouder wordt aangenomen dat het wezenpensioen voortduurt tot de 27-jarige leeftijd.

■ Arbeidsongeschiktheid

Voor arbeidsongeschikte deelnemers voor wie de pensioenopbouw zonder verdere betaling van bijdragen aan het Fonds wordt voortgezet, wordt de VPV gelijkgesteld aan de contante waarde van de in totaal bereikbare aanspraken.

■ Uitbetalingswijze

Voor de berekening van de VPV wordt ervan uitgegaan dat de pensioenen op continue wijze worden uitbetaald.

■ Toetredingen en uittredingen

Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige toetredingen en uittredingen.

■ Leeftijd

De leeftijd per de berekeningsdatum wordt vastgesteld op het met een half jaar vermeerderde verschil tussen het jaar van berekening en het geboortjaar.

Er bestaat geen aparte voorziening voor niet opgevraagde pensioenen. Het Fonds hanteert een actief opsporingsbeleid voor de fondsleden, om alle pensioenuitkeringen aan de gerechtigden te kunnen uitkeren. Indien het echter niet lukt om de pensioengerechtigden op te sporen (november 2017: ca. 25 nog niet-opgespoorde slapers), worden de uitkeringen actuariael omgerekend naar de 65-jarige leeftijd van de pensioengerechtigden en worden de technische voorzieningen

dienovereenkomstig vastgesteld. Indien de pensioengerechtigde op 65-jarige leeftijd nog niet is gevonden, komt op dat moment de bijbehorende technische voorziening te vervallen. Indien de pensioengerechtigde zich later alsnog meldt, wordt, ten laste van het jaarresultaat, met terugwerkende de uitkering toegekend en de technische voorziening opgehoogd. Doordat de meeste niet gevonden pensioengerechtigden pensioeningangleeftijd 60 hebben, blijft er doorgaans nog 5 jaar na het ingangsmoment een volledig reservering plaatsvinden.

5.2 Garantievoorziening

De garantievoorziening betreft de technische voorzieningen voor risico van de herverzekeraar. Deze voorziening is gevormd voor het ingegane invaliditeitspensioen dat is voortgekomen uit de arbeidsongeschiktheidsrisico's die het Fonds bij een verzekeraar heeft ondergebracht. De waarderingsgrondslagen van deze aanspraken zijn gelijk aan de fondsgrondslagen (zonder afslag voor kredietrisico).

5.3. Reserves

Het Fonds heeft reserves die per de balansdatum gelijk zijn aan het verschil tussen de totale activa enerzijds en de hiervoor genoemde VPV inclusief OTV en de overige schulden anderzijds. De reserves worden onderverdeeld in Stichtingskapitaal, Wettelijke reserves en Overige reserves. De reserves vormen gezamenlijk het eigen vermogen. Voor de bepaling van het volgens de Pensioenwet (minimum) vereist eigen vermogen wordt verwezen naar hoofdstuk 8.

6. RISICOBEBEERSING EN BELEGGINGSBELEID

6.1. Risicobehersing

Het Fonds streeft naar een integrale beheersing van risico's. Jaarlijks wordt door het bestuur stilgestaan bij en via het jaarverslag gerapporteerd over de volgende risico's:

Risicocategorieën	Niet-financiële risico's
Financiële risico's	
Matching-/renterisico	Omgevingsrisico
Marktrisico	Operationeel risico
Kredietrisico	Uitbestedingsrisico
Verzekeringstechnisch risico	IT-risico
	Integriteitsrisico
	Juridisch risico

Beheersingscategorieën

Risicospecifieke beheersing
 Organisatie
 Management
 Solvabiliteitsbeheer
 Liquiditeitsbeheer

Daarnaast wordt jaarlijks in de bestuursvergadering een inventarisatie gemaakt van de grootste risico's, die elk van de bestuursleden ziet.

Als onderdeel van het beleid van het Fonds wordt met genoemde risico's en de beheersing hiervan rekening gehouden

6.2 Risicohouding

Het Fonds heeft ten doel ter uitvoering van door de werkgever overeengekomen pensioenovereenkomsten, het verstrekken van pensioenen en andere uitkeringen aan deelnemers en gewezen deelnemers en hun nabestaanden. Het bestuur van het Fonds zet zich voor deze doelstelling in door een solide financieel beheer te voeren, waardoor de verplichtingen ten opzichte van de belanghebbenden nu en in de toekomst nagekomen kunnen worden tegen voor de werkgever redelijke kosten. Het bestuur heeft in overleg met het verantwoordingsorgaan en na overleg met de werkgever en de werknemers een risicohouding vastgesteld.

Deze risicohouding is als volgt vastgesteld:

- Kans op korting van de pensioenaanspraken over een periode van 15 jaar kleiner dan 1,5%.
- Kans op opbouwkorting actieven over een periode van 15 jaar kleiner dan 1,5%.
- Kans op premiebetaling over een periode van 15 jaar kleiner dan 9,0%.

De kansen zijn bepaald op basis van de grondslagen uit de ALM-studie, zoals deze door het bestuur in 2017 is vastgesteld.

De Pensioenwet schrijft voor dat de kwantitatieve omschrijving van de korte termijn risicohouding tot uitdrukking komt “in de hoogte van het vereist eigen vermogen (VEV) of een bandbreedte hiervoor”. Het strategisch VEV geeft aan hoeveel risico het bestuur op de lange termijn maximaal acceptabel vindt voor het realiseren van de doelstelling van het Fonds. De bandbreedte voor het strategisch VEV is door het Fonds vastgesteld op 20-50%. De ruime bandbreedte is passend bij het strategisch beleggingsbeleid van het Fonds waarin de 15-jaars matching van de uitkeringsstromen centraal staat. De niet voor matching benodigde middelen worden belegd in, naar toerekening van het VEV-model beschouwd “risicovolle” beleggingscategorieën. Doordat de omvang van deze beleggingen sterk kan variëren, varieert het VEV eveneens in ruime mate, zonder dat hiermee buiten de gedefinieerde risicohouding wordt getreden.

Het feitelijk VEV is gerelateerd aan de kans dat het Fonds in onderdekking komt op een 1-jaars horizon. Het feitelijk VEV bedraagt per 1 oktober 2017: 35,2%. Het feitelijk VEV bij het gekozen strategisch beleid is in de praktijk veelal nagenoeg gelijk aan het strategisch VEV.

De Pensioenwet schrijft voor dat de kwantitatieve omschrijving van de lange termijn risicohouding tot uitdrukking komt in een minimaal acceptabel (mediaan) pensioenresultaat en daarbij een maximaal acceptabele afwijking van dit pensioenresultaat in een slechtweerscenario vast te stellen.

Het Fonds heeft in de onderstaande tabel bovenstaande toetswaarden weergegeven. Door het vaststellen van de toetswaarden heeft het Fonds hiermee haar lange termijn risicohouding bepaald.

Lange termijn risicohouding op basis van door De Nederlandsche Bank voorgeschreven aannames per 1 januari 2015		
		Toetswaarde
Waarbij aan VEV wordt voldaan	Minimaal acceptabel pensioenresultaat na 60 jaar (mediaan)	65%
Vanuit feitelijke financiële positie	Minimaal acceptabel pensioenresultaat na 60 jaar (mediaan)	75%
	Maximale acceptabele afwijking pensioenresultaat na 60 jaar o.b.v. 5% kans	27%

6.3. Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets geeft inzicht in het te verwachten pensioenresultaat op fondsniveau en de risico's die daarbij spelen, gegeven de financiële opzet van het Fonds.

Bij de invulling van de haalbaarheidstoets worden door het bestuur kwantitatieve ondergrenzen vastgesteld die passen binnen de risicohouding van het Fonds, zoals deze met de werkgever, werknemers en het verantwoordingsorgaan is afgestemd. Ook worden in de haalbaarheidstoets de richtniveaus en bandbreedtes per beleggingscategorie in het beleggingsbeleid opgenomen op basis van de prudent person regel. Deze moeten aansluiten bij de risicohouding van het Fonds, zowel voor de korte als voor de lange termijn. De haalbaarheidstoets wordt uitgevoerd conform artikel 22 Besluit financieel toetsingskader en de nadere uitwerking in artikel 30 van de Regeling Pensioenwet.

6.3.1. Aanvangshaalbaarheidstoets

Het Fonds heeft in augustus 2015 vanuit de feitelijke financiële positie per 1 januari 2015 van het Fonds een aanvangshaalbaarheidstoets laten uitvoeren teneinde te laten zien dat:

- het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau boven de door het Fonds gekozen ondergrens van dit pensioenresultaat blijft;
- het premiebeleid over de gehele berekeningshorizon voldoende realistisch en haalbaar is;
- het Fonds voldoende herstelcapaciteit heeft om naar verwachting vanuit de situatie dat aan de vereisten voor het minimaal vereist eigen vermogen wordt voldaan, binnen de looptijd van het herstelplan aan de vereisten voor het vereist eigen vermogen te voldoen; en
- het pensioenresultaat op fondsniveau in het slechtweerscenario niet te veel afwijkt van het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau, waarbij het Fonds hiervoor de maximale afwijking heeft vastgesteld.

De uitkomsten van deze aanvangshaalbaarheidstoets zijn weergegeven in onderstaande tabel, waarbij ook de resultaten van de laatste jaarlijkse haalbaarheidstoets (zie 6.3.2) zijn opgenomen. Het Fonds stelt vast dat de (aanvangs)haalbaarheidstoets zowel per 1 januari 2015, 1 januari 2016 als 1 januari 2017 is gehaald.

Lange termijn risicohouding op basis van door De Nederlandsche Bank voorgeschreven aannames per 1 januari 2015				
		Toetswaarde	Per 1 januari 2015	Per 1 januari 2017
Waarbij aan VEV wordt voldaan	Minimaal acceptabel pensioenresultaat na 60 jaar	65%	86,2%	n.v.t.
Vanuit feitelijke financiële positie	Minimaal acceptabel pensioenresultaat na 60 jaar	75%	87,7%	89,1%
	Maximale acceptabele afwijking pensioenresultaat na 60 jaar o.b.v. 5% kans	27%	10,0%	7,9%

6.3.2. Jaarlijkse haalbaarheidstoets

Met de jaarlijkse haalbaarheidstoets wordt gemonitord in hoeverre het verwachte pensioenresultaat nog steeds aansluit bij de oorspronkelijk gewekte verwachtingen. Jaarlijks wordt vanuit de feitelijke financiële positie van het Fonds getoetst of het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau in voldoende mate aansluit bij de door het Fonds gekozen ondergrens en of het pensioenresultaat op fondsniveau in het slechtweerscenario niet te veel afwijkt van het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau.

6.3.3. Jaarlijkse verantwoording

Voor 30 juni van ieder kalenderjaar zal het bestuur de haalbaarheidstoets per 1 januari van dat betreffende jaar vaststellen en vervolgens bespreken met het verantwoordingsorgaan.

6.3.4. Maatregelen ingeval jaarlijkse haalbaarheidstoets niet wordt gehaald

Indien bij de jaarlijkse haalbaarheidstoets blijkt dat wordt voldaan aan één van de volgende criteria uit de aanvangshaalbaarheidstoets:

- het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau blijft onder de door het Fonds gekozen ondergrens voor dit pensioenresultaat; en/of
- het pensioenresultaat op fondsniveau in het slechtweerscenario wijkt te veel af van het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau, waarbij het pensioenfonds hiervoor de maximale afwijking heeft vastgesteld.

treedt het Fonds in overleg met de werkgever, de werknemers en het verantwoordingsorgaan om te bezien of, en zo ja welke maatregelen genomen moeten worden.

6.4. Het strategisch beleggingsbeleid

Het vermogen van het Fonds zal worden belegd teneinde een rendement te behalen dat consistent is met de gewenste financiële positie, de mogelijkheid de uitkeringen aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden conform het pensioenreglement zo goed mogelijk te garanderen tegen redelijke kosten voor HAL.

Teneinde een optimale verhouding tussen solvabiliteit, netto-premiebijdrage en toeslag ambitie te bereiken, dient het beleggingsbeleid in het teken te staan van een zorgvuldige afweging tussen beleggingsrendement en beleggingsrisico. Hiertoe heeft het bestuur van het Fonds mede aan de hand van een ALM-studie het volgende strategisch beleggingsbeleid vastgesteld, rekening houdend met de in paragraaf 8.2 genoemde risicomaatstaf. Het Fonds hanteert een passief beleggingsbeleid.

De basis van het beleggingsbeleid vormt de benodigde vijftienjarige cashflow voor de geprognosticeerde reële uitkeringen en kosten plus EUR 15 miljoen. Deze cashflow wordt gedekt door de aflossingen en interestbetalingen op de obligatieportefeuille, hypotheek en de tegoeden uit hoofde van deposito's, direct opvraagbare spaartegoeden en overige liquide middelen. De grootte van deze benodigde cashflow per 1 januari van dat boekjaar is leidend ten aanzien van de normverdeling voor de vastrentende waarden. Op basis van deze normverdeling worden passende transacties uitgevoerd om de beleggingsportefeuille in lijn te brengen met deze nieuwe normverdeling.

Indien door koersmutaties het belang van een beleggingscategorie buiten de gestelde bandbreedte valt, zullen door de directie geen transacties worden verricht met het doel weer binnen de gestelde bandbreedte te komen. In samenspraak met het bestuur zal beoordeeld worden of een tijdelijke, in casu tot de volgende bestuursvergadering, afwijking van het beleggingsbeleid gewenst of acceptabel is, of dat corrigerende maatregelen noodzakelijk worden geacht.

Norm en feitelijke verdeling beleggingen (in percentages van de totale marktwaarde van de beleggingen per 1 november 2016)

Beleggingscategorie	Norm- / feitelijke portefeuille	Minimum	Maximum
Vastrentende waarden	30,7% / 36,7%	20%	70%
Deposito's, direct opvraagbare spaartegoeden en overige liquide middelen	10,8% / 16,8%	0%	70%
Eerste hypotheke	0,2% / 0,2%	0%	5%
Tweede hypotheke	6,2% / 6,2%	0%	10%
Obligaties / obligatiefondsen	13,5% / 13,5%	0%	70%
Zakelijke waarden	69,3% / 63,3%	20%	70%
Preferente aandelen	0% / 0%	0%	10%
Aandelen / aandelenfondsen	69,3% / 63,3%	20%	70%

Eerste hypothecaire leningen worden uitsluitend verstrekt aan personeelsleden van HAL, tegen een interest die 0,50% lager is dan de geldende markttrente.

Er is een tweede hypothecaire lening verstrekt aan Stichting HAL Wonen. Deze stichting investeert momenteel in een wooncomplex te Rotterdam.

De aandelenportefeuille wordt deels belegd conform de MSCI-EMU index en deels in overige Nederlandse (preferente) aandelen c.q. beleggingsfondsen. De aandelenportefeuille omvat alleen aandelen in Euro's.

De obligatieportefeuille omvat uitsluitend Nederlandse obligaties en staatsobligaties van landen in de Eurozone in Euro's met een minimale debiteurenrating volgens Moody's van A. De portefeuille wordt zodanig belegd, dat gedurende de eerstvolgende vijftien jaar ten minste de jaarlijks benodigde kasstromen plus EUR 15 miljoen vrijvallen uit rente en aflossingen, rekening houdende met de tegoeden uit hoofde van hypotheke, deposito's, direct opvraagbare spaartegoeden en overige liquide middelen en het belang in obligatiefondsen en perpetuele obligaties.

Bijzondere omstandigheden voorbehouden zal niet meer dan 35% van het vermogen bestaan uit direct opvraagbare spaartegoeden, liquide middelen en/of deposito's.

Gebruik van derivaten is toegestaan, mits vooraf toestemming is verleend door het bestuur.

Nadere details inzake het beleggingsbeleid zijn opgenomen in de Verklaring Beleggingsbeginselen.

Voor alle beleggingscategorieën zijn representatieve, marktconforme indices vastgesteld die dienen als benchmark voor risicobeheersing en resultaatsevaluatie. De benchmark voor de aandelenbeleggingen is de MSCI-EMU index, voor obligaties, obligatiefondsen en preferente aandelen het rendement op Nederlandse staatsleningen behorende bij de duration van de obligatieportefeuille per aanvang van het boekjaar, voor eerste hypotheek het rendement op Nederlandse staatsleningen met een restduur van 3 jaar, voor tweede hypotheek het rendement op Nederlandse staatsleningen met een restduur langer dan 10 jaar en voor deposito's, direct opvraagbare spaartegoeden en liquide middelen de ECB herfinancieringsrente.

6.5. Opzet vermogensbeheer

De gehele beleggingsportefeuille wordt door het Fonds zelf beheerd. Beleggingen van het Fonds in aandelen vindt momenteel geheel plaats middels door het Fonds geselecteerde aandelenfondsen. Ook de overige beleggingen (obligaties/obligatiefondsen, hypotheek, deposito's, spaartegoeden en overige liquide middelen) worden door het Fonds zelf beheerd. De selectie van een beleggingsfonds vindt plaats op basis van beoordelingscriteria die betrekking hebben op de beleggingsorganisatie, het beleggingsproces en de beleggingsproducten. De effecten zijn in bewaring gegeven bij een custodian, waarmee tevens afspraken zijn gemaakt omtrent gewenste managementinformatie.

6.6. Risicometing en -beheersing

Met betrekking tot de beheersing van de beleggingsrisico's bevatten de door het Fonds opgestelde beleggingsrichtlijnen onder meer bepalingen omtrent:

- De minimum en maximum allocatie van de beleggingscategorieën.
- De minimum en maximum allocatie voor de valuta van de vastrentende waarden en de spreiding van de aandelen.
- Het maximale belang per debiteur.
- Een minimale credit rating voor vastrentende waarden.
- Het gebruik van derivaten.
- Het uitlenen van effecten.

6.7. Resultaatsevaluatie

Het beleggingsresultaat wordt wekelijks gemeten door de directie. De vermogensbeheerders rapporteren zoveel mogelijk wekelijks, maar ten minste maandelijks over het beleggingsresultaat en de benchmarks. De performance van de vermogensbeheerders wordt over meerdere kortere perioden beoordeeld. Bij een beleggingsresultaat onder de minimale rendementsverwachting of consistent onder de standaard uitkomend, wordt van de beheerder een gedetailleerde verklaring verwacht.

Uit de rapportages van de vermogensbeheerders dient te blijken of de gelopen beleggingsrisico's vallen binnen de restricties die hieraan zijn gesteld.

6.8. Waarderingsgrondslag

De waardering van de beleggingen op de balans geschiedt op marktwaarde met uitzonderingen van de eerste hypotheke die, gezien de resterende looptijd, de relevante rentepercentages en de optie om boetevrij de openstaande schuld tussentijds af te lossen, op nominale waarde worden gewaardeerd. De waardering van de tweede hypotheke wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

6.9 Prudent Person

In de Pensioenwet is in artikel 135 vastgelegd dat een pensioenfonds een beleggingsbeleid moet voeren dat in overeenstemming is met de prudent-personregel en dit dient te onderbouwen. Naar oordeel van het bestuur voldoet het beleggingsbeleid hieraan omdat:

- De activa worden belegd in het belang van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden;
- De beleggingen hierbij zo goed mogelijk worden afgestemd op de verplichtingen. De huidige cash-flow matching voor alle verwachte uitkeringen en kosten op korte en middellange termijn (15 jaar) en belegging van de overige activa in zakelijke waarden is naar oordeel van het bestuur een zeer prudente invulling van het beleggingsbeleid. Voor de afstemming van beleggingen en verplichtingen wordt periodiek een uitgebreide ALM-studie gemaakt, als hulpmiddel voor het beleid.
- De activa zodanig worden belegd dat deze eenvoudig, veilig, liquide en kwalitatief hoogwaardig zijn, met een bijbehorend acceptabel rendement.
- Bij de selectie van de beleggingen het concentratierisico wordt meegewogen;
- Het beleggingsproces uitgevoerd wordt onder deskundige leiding met adequaat toezicht en waarover transparant verantwoording wordt afgelegd.

7. PREMIEBELEID

7.1. Actuarieel kostendekkende premie

Het Fonds hanteert een intern financieringsbeleid dat uitgaat van een gedempte actuarieel kostendekkende premie op een rentevoet van 4% per jaar. Dit percentage is met ingang van 1 januari 2015 voor een periode van maximaal 5 jaar vastgesteld en ligt per genoemde datum onder het verwachte beleggingsrendement van het Fonds, behorende bij de strategische beleggingsmix.

Voor het overige worden bij de berekening van de gedempte actuarieel kostendekkende premie de actuariële veronderstellingen gehanteerd die ook bij de bepaling van de VPV en OTV worden gebruikt.

De (gedempte) actuarieel kostendekkende premie bestaat uit de volgende elementen:

1. De kosten voor de opbouw van de pensioenaanspraken in het boekjaar (coming-service). Hierin zijn begrepen de risicopremie, op basis van de fondsgrondslagen, voor het nog niet gefinancierde deel van het bereikbare nabestaandenpensioen dat wordt toegekend bij overlijden in actieve dienst, de risicopremie voor het ANW-hiaat en de risicopremie voor het arbeidsongeschiktheidsrisico (dekking van arbeidsongeschiktheidspensioen en voortzetting van de pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid). De risicopremies voor het ANW-hiaat en het arbeidsongeschiktheidsrisico worden bepaald op basis van de tarifiering van de herverzekeringsovereenkomst.
2. De kosten voor de verhoging van de opgebouwde pensioenaanspraken van de deelnemers (backservice).
3. Een solvabiliteitsopslag voor het in stand houden van het vereist eigen vermogen. Deze opslag wordt gebaseerd op de strategische beleggingsmix per het begin van het boekjaar.
4. Een opslag voor uitvoeringskosten van 6% van de kosten van de comingservice en de backservice.

De premie bevat geen component voor de financiering van de voorwaardelijke toeslag.

Jaarlijks wordt ook de zuiver kostendekkende premie berekend. In afwijking van de gedempte premie wordt dan in plaats van de rentevoet van 4%, uitgegaan van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december van het voorgaande jaar.

7.2. De feitelijk te betalen premie

De feitelijke premie is afhankelijk gesteld van de beleidsdekkingsgraad per 31 december van het eraan voorafgaande boekjaar en is in eerste instantie gelijk aan de op basis van hoofdstuk 7.1 vastgestelde gedempte actuariële kostendeekkende premie ("basispensioenpremie"). Onder beleidsdekkingsgraad wordt verstaan het gemiddelde van de dekkingsgraden van de voorafgaande 12 maanden. De dekkingsgraad wordt bepaald middels de verhouding tussen enerzijds het aanwezige vermogen en anderzijds de VPV inclusief de OTV gewaardeerd op basis van de rentetermijnstructuur.

De feitelijk door HAL af te dragen premie wordt als volgt van de basispensioenpremie afgeleid:

- indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan de krachtens artikel 132 van de Pensioenwet vereiste omvang, wordt de basispensioenpremie verhoogd met een tiende deel van het tekort, zijnde het verschil tussen het eigen vermogen op basis van de beleidsdekkingsgraad en het vereist eigen vermogen krachtens artikel 132 van de Pensioenwet, met inachtneming van de overige vereisten zoals gesteld in het kader van een herstelplan bij of krachtens de Pensioenwet.
- indien de beleidsdekkingsgraad hoger is dan dekkingsgraad gebaseerd op het vereist eigen vermogen krachtens artikel 132 van de Pensioenwet, wordt de basispensioenpremie verlaagd met het bedrag waarmee dit vereist eigen vermogen wordt overschreden. Hierbij dient te worden voldaan aan de vereisten bij of krachtens artikel 129 van de Pensioenwet.
- indien het eigen vermogen behorende bij de beleidsdekkingsgraad lager is dan het Minimaal vereist eigen vermogen krachtens artikel 131 van de Pensioenwet, wordt de af te dragen premie extra verhoogd met één vijfde deel van dit tekort, met dien verstande dat de onderdekking binnen een termijn van vijf jaar wordt opgeheven met inachtneming van het bepaalde in artikel 140 van de Pensioenwet.
- HAL is bevoegd de feitelijk af te dragen premie te maximeren op 30% van de (gemaximeerde) pensioengevende salarissom van de deelnemers aan de pensioenregeling. Met in achtneming van de bepalingen uit artikel 14 lid 2 van het Basispensioenreglement kunnen in die situatie de nog niet gefinancierde pensioenaanspraken worden gekort.
- De feitelijk af te dragen premie kan niet negatief zijn, tenzij het bestuur een besluit neemt tot restitutie aan HAL van de middelen die naar het oordeel van het bestuur, gehoord de actuaris, niet nodig zijn voor de nakoming van de op het Fonds rustende pensioenverplichting en eventuele andere aangegane verplichtingen. Het bestuur bepaalt in overleg met HAL de omvang en de verdeling van de restitutie. Het Fonds kan uitsluitend overgaan tot restitutie indien voldaan wordt aan de verplichtingen van artikel 129 van de Pensioenwet. Zowel de beleidsdekkingsgraad als de dekkingsgraad mogen als gevolg van een premierestitutie niet lager worden dan de premiekortingsgrens.
- Indien de in dit lid bedoelde beleidsdekkingsgraad als gevolg van uitzonderlijke omstandigheden op de financiële markten naar het oordeel van de HAL of het

Fonds niet maatgevend is voor de positie van het Fonds, kunnen HAL en het Fonds in overleg een afwijking van het bepaalde overeenkomen.

8. VEREIST EIGEN VERMOGEN EN FINANCIËLE STURINGSMIDDELEN

8.1. Vereist eigen vermogen

Het uitgangspunt voor de hoogte van het vereist eigen vermogen als bedoeld in artikel 132 van de Pensioenwet, is een zekerheid van 97,5%. Daarmee wordt bedoeld dat de kans dat de dekkingsgraad het komende jaar groter is dan 100% minimaal gelijk is aan 97,5%. Voor de bepaling van het vereist eigen vermogen hanteert het Fonds een standaard model. In het jaarlijks actuariael rapport wordt deze methodiek nader uitgewerkt.

Op basis van de in hoofdstuk 6 weergegeven strategische beleggingsmix bedraagt het vereist eigen vermogen in de evenwichtssituatie per 1 oktober 2017 35,2% van de VPV en OTV.

Het minimaal vereist eigen vermogen als bedoeld in artikel 131 van de Pensioenwet bedraagt circa 4% van de VPV en OTV.

8.2. Herstelplan

Wanneer de beleidsdekkingsgraad van het Fonds per het einde van een kalenderkwartaal is komen te liggen onder de eisen ten aanzien van het vereist eigen vermogen, zal het Fonds dit onverwijld melden aan DNB. en zal binnen drie maanden of zoveel eerder als DNB bepaalt, bij laatstgenoemde instantie een herstelplan worden ingediend, tenzij het Fonds gezien de beleidsdekkingsgraad op dat moment weer voldoet aan het vereist eigen vermogen. In dit plan zal worden aangegeven op welke wijze het reservetekort binnen een periode van maximaal tien jaar zal worden weggewerkt.

Het Fonds heeft een plan opgesteld, waarin een beschrijving is opgenomen van maatregelen die het Bestuur van het Fonds op korte termijn effectief zou kunnen inzetten, indien de beleidsdekkingsgraad zich beweegt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de doelstelling van het Fonds in gevaar komt. Dit plan is opgenomen in Bijlage 1. Voor het verbeteren van de financiële positie kunnen de in de hoofdstukken 8.3 tot en met 8.6 bedoelde sturingsmiddelen ingezet worden. Afhankelijk van de specifieke omstandigheden op dat moment zal het bestuur besluiten welke sturingsmiddelen in welke mate worden ingezet. Daarvoor gelden in ieder geval de volgende richtlijnen.

8.3. Beleggingsbeleid

Uit hoofdstuk 6 blijkt dat het strategisch beleggingsbeleid door middel van een ALM-studie wordt afgestemd op de verplichtingen van het Fonds. Door het strategische beleggingsbeleid om de vijf jaar te herijken aan de hand van een nieuwe ALM-studie, kan er worden ingespeeld op wijzigingen in het risicoprofiel van de pensioenverplichtingen en in de risicoperceptie van het bestuur van het Fonds.

8.4. Toeslagenbeleid

In hoofdstuk 3.3 wordt de ambitie met betrekking tot de mogelijke waardevermindering van de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenaanspraken toegelicht. De pensioenrechten en pensioenaanspraken van pensioengerechtigden en gewezen deelnemers worden niet doelgericht aangepast. Het bestuur van het Fonds kan evenwel besluiten om jaarlijks een toeslag te verlenen indien de financiële situatie van het Fonds zodanig is dat toekenning van een toeslag niet ten koste gaat van de pensioenrechten en pensioenaanspraken en het Fonds over voldoende vrij eigen vermogen beschikt. Hierbij worden de vereisten bij of krachtens de Pensioenwet in acht genomen.

8.5. Premiebeleid

In hoofdstuk 7 is omschreven hoe de vaststelling van de jaarlijkse bijdrage van HAL plaatsvindt. Jaarlijks zal door het uitvoeren van een haalbaarheidstoets bekeken worden of de uitgangspunten van dit model nog adequaat zijn.

8.6. Noodclausule

Mocht ondanks het inzetten van de beschikbare sturingsmogelijkheden een situatie van reservetekort niet binnen de daarvoor gestelde termijn worden weggewerkt of zeer waarschijnlijk niet worden weggewerkt, dan is het bestuur bevoegd om te besluiten opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen (afstempelen). Indien er daarna weer voldoende verbetering van de financiële positie optreedt, zal deze vermindering niet worden hersteld.

Indien de beleidsdekkingsgraad vijf opeenvolgende jaren onder het minimaal vereist eigen vermogen ligt en de dekkingsgraad bij die laatste vaststelling ook onder dat niveau ligt, neemt het Bestuur binnen zes maanden maatregelen waardoor de dekkingsgraad van het Fonds direct voldoet aan het Minimaal vereist eigen vermogen

8.7. Beleid voor de lange termijn

Op basis van de onderdelen in de punten 8.3 t/m 8.6. wordt een adequaat beleid gevoerd met betrekking tot het veiligstellen van de pensioenaanspraken. Dit beleid wordt jaarlijks getoetst middels een haalbaarheidstoets.

A.S. Vink
voorzitter

R.L. de Visser
secretaris

Bijlage 1

- **Inleiding**

Het Bestuur van de Stichting Pensioenfonds HAL (het "Fonds") heeft besloten om als uitwerking van de Beleidsregel van De Nederlandsche Bank van 5 december 2011 in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) een beschrijving te geven van een financieel plan (het "Plan"). Dit Plan is een beschrijving van maatregelen die het Bestuur van het Fonds op korte termijn effectief zou kunnen inzetten, indien de beleidsdekkingsgraad zich beweegt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de doelstelling van het Fonds in gevaar komt (de "Situatie").

- **Elementen van het Plan**

In dit Plan wordt ingegaan op de volgende elementen:

1. Wanneer is er naar de mening van het Fonds sprake van een Situatie;
2. Bij welke ondergrens qua beleidsdekkingsgraad kan het Fonds nog herstellen zonder korten;
3. Welke maatregelen heeft het Fonds ter beschikking in geval van een Situatie;
4. Hoe realistisch is de inzet van deze maatregelen;
5. Wat is het verwachte financiële effect van de inzet van deze maatregelen;
6. Hoe is bij deze maatregelen rekening gehouden met evenwichtige belangenafweging;
7. Op welke wijze wordt er met belanghebbenden gecommuniceerd en wanneer;
8. Hoe is het besluitvormingsproces vormgegeven;
9. Op welke wijze wordt het Plan jaarlijks getoetst.

Deze negen elementen komen terug in de negen paragrafen van dit Plan.

- **1. Wanneer is er sprake van een Situatie**

Het Bestuur van het Fonds is van mening dat er sprake is van een Situatie indien er geen herstel (meer) mogelijk is binnen de hiervoor wettelijk gestelde termijnen zonder aanspraken en rechten te korten. In een Situatie wordt de continuïteit van het Fonds bedreigd. Hierin onderscheidt een Situatie zich van een herstelsituatie. Bij een herstelsituatie is het mogelijk te herstellen binnen de gestelde wettelijke termijnen, zonder dat gebruikmaking van de kortingsmaatregel nodig is.

Gebeurtenissen die tot een Situatie kunnen leiden zijn onder andere:

- Een substantiële vermindering van de waarde van de beleggingen;

- Een substantiële daling van de rentetermijnstructuur waartegen de verplichtingen worden gediscoteerd;
- Een significante stijging van de levensverwachting van de fondsleden.

Het Plan dient dan ook niet te worden verward met een herstelplan. In een herstelplan wordt door het Bestuur aangegeven op welke wijze en met de inzet van welke sturingsmiddelen het herstel binnen de gestelde termijnen kan worden gerealiseerd. Het Fonds beschikt niet over een lopend herstelplan, omdat de beleidsdekkingsgraad (ultimo 2016: 170%) van het Fonds boven het vereist eigen vermogen ligt. In dit Plan wordt aangegeven hoe het Bestuur zal handelen in de situatie dat er geen herstel binnen de gestelde termijnen is te verwachten.

Overigens merkt het Bestuur op dat er wel een relatie is tussen een herstelplan en dit Plan, in die zin dat een (eventueel) lopend herstelplan mede bepaalt wanneer sprake is van een Situatie. Of het Fonds naar verwachting tijdig kan herstellen wordt in hoge mate bepaald door het niveau en de vorm van de rentecurve, alsmede van de hoogte van verwachte toekomstige rendementen.

- **2. Bij welke ondergrens qua beleidsdekkingsgraad kan het Fonds nog herstellen zonder korten**

Het minimaal vereist eigen vermogen komt voor het Fonds ultimo 2016 uit op 4,2%. De minimaal vereiste nominale beleidsdekkingsgraad is derhalve gelijk aan 104,2%.

Mede vanwege de hierboven opgesomde redenen is niet in algemene zin vast te stellen bij welke beleidsdekkingsgraad het Fonds niet meer kan herstellen zonder te korten. In feite is een mogelijke korting aan de orde bij alle beleidsdekkingsgraden onder de zogenaamde kritische beleidsdekkingsgraad, die ten dele wordt bepaald door marktomstandigheden. Het Bestuur bepaalt de kritische dekkingsgraad als onderdeel van de ALM-studie of op het moment dat de beleidsdekkingsgraad onder het Vereist Eigen Vermogen mocht komen. De kritische dekkingsgraad is laatstelijk vastgesteld op 94%, op basis van de situatie (rentetermijnstructuur) per 30 juni 2017. Hierbij is uitgegaan van de maximale wettelijke parameters, leidend tot een gemiddeld jaarlijks meerrendement van 4,2%.

- **3. Welke maatregelen heeft het Fonds ter beschikking**

Het is van groot belang om te voorkomen dat het Fonds in een Situatie terecht komt. Daarom wordt periodiek via ALM studies getoetst of premiebeleid, toeslagbeleid en beleggingsbeleid nog voldoende robuust zijn. Hierbij wordt het beleid getoetst binnen verschillende economische hoofdscenario's en ook varianten van het beleggingsbeleid worden nader onderzocht.

In een Situatie zal het Bestuur bestaande sturingsmiddelen inzetten om de Situatie het hoofd te bieden. Daarnaast zal het Bestuur op zoek gaan naar andere middelen die de herstelkracht van het Fonds bevorderen.

Voor enkele van onderstaande sturingsmiddelen geldt dat het Bestuur van het Fonds niet zelfstandig kan besluiten het sturingsmiddel in te zetten. Zo is het Bestuur van het Fonds niet zelfstandig bevoegd over te gaan tot aanpassing van het premiebeleid of het aanpassen van de pensioenregeling. Het Bestuur van het Fonds is van mening dat het zich primair dient te richten op de sturingsmiddelen die op basis van de statuten, de reglementen en de uitvoeringsovereenkomst zelfstandig door het Bestuur kunnen worden ingezet, zonder overleg of

medewerking van derden zoals de werkgever of werknemers. Zo wordt ook het meeste recht gedaan aan de onafhankelijke positie en de eigen verantwoordelijkheid van het Bestuur van het Fonds.

Het Bestuur van het Fonds heeft, rekening houdend met haar fondsdocumenten, de volgende sturingsmiddelen tot haar beschikking:

1. Het al dan niet verlenen van toeslagen
2. Het al dan niet aanpassen van het beleggingsbeleid
3. Het al dan niet wijzigen van het premiebeleid
4. Het al dan niet aanpassen van de pensioenregeling
5. Het al dan niet korten van pensioenrechten en –aanspraken
6. Het kiezen voor een pension buy-out of herverzekeringsconstructie

• **4. Hoe realistisch is de inzet van deze maatregelen**

1. Het al dan niet verlenen van toeslagen

Het toeslagbeleid van het Fonds is weergegeven in artikel 11.1 van het Basispensioenreglement en in artikel 3.3.2 van de ABTN. Hierin is bepaald dat de pensioenrechten en pensioenaanspraken van pensioengerechtigden en gewezen deelnemers niet doelgericht worden aangepast. Het Bestuur van het Fonds kan evenwel besluiten om jaarlijks een toeslag te verlenen indien de financiële situatie van het Fonds zodanig is dat toekenning van een toeslag niet ten koste gaat van de pensioenrechten en pensioenaanspraken en het Fonds over voldoende vrij eigen vermogen beschikt. Het Fonds hanteert geen doelgericht toeslagbeleid en het toeslagbeleid is derhalve geen sturingsmiddel, aangezien in de situatie dat er sprake is van een Situatie er geen toeslagen zullen worden toegekend.

2. Het al dan niet aanpassen van het beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid van het Fonds is vastgelegd in de Verklaring Beleggingsbeginselen alsmede weergegeven in hoofdstuk 6 van de ABTN. Door het strategische beleggingsbeleid periodiek te evalueren en minimaal om de drie jaar te herijken aan de hand van een nieuwe ALM-studie, wordt er ingespeeld op wijzigingen in het risicoprofiel van de pensioenverplichtingen en in de risicoperceptie van het Bestuur van het Fonds. Op het moment dat de beleidsdekkingsgraad zich in de buurt van de kritieke grens begeeft wordt het voor het Fonds waarschijnlijk minder opportuun beleggingsrisico's te blijven lopen. Indien er sprake is van een Situatie in de zin van dit Plan, is het verhogen van beleggingsrisico's waarschijnlijk geen optie. Op dat moment weegt het voorkomen van verdere daling van de beleidsdekkingsgraad waarschijnlijk zwaarder dan het inspelen op de kans op een stijging ervan.

3. Het al dan niet wijzigen van het premiebeleid

Het premiebeleid van het Fonds is opgenomen in hoofdstuk 7 van de ABTN alsmede vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst. Hierin is vastgelegd dat indien het Fonds op basis van de beleidsdekkingsgraad niet beschikt over het vereist eigen vermogen krachtens artikel 132 van de Pensioenwet, de basispensioenpremie wordt verhoogd met een tiende deel van het tekort, en

indien het Fonds op basis van de beleidsdekkingsgraad niet beschikt over het minimum vereist eigen vermogen krachtens artikel 131 van de Pensioenwet, wordt de af te dragen premie extra verhoogd met één vijfde deel van het tekort ten opzichte van de beleidsdekkingsgraad gebaseerd op het minimum vereist eigen vermogen, met dien verstande dat de onderdekking binnen een termijn van vijf jaar wordt opgeheven met inachtneming van het bepaalde in artikel 140 van de Pensioenwet. De werkgever is bevoegd de feitelijk af te dragen premie te maximeren op 30% van de salarissom van de deelnemers aan de pensioenregeling. Met in achtneming van de bepalingen uit artikel 14 lid 2 van het pensioenreglement (gesplitste kortingsregeling) kan in die situatie de jaarlijkse opbouw van de pensioenaanspraken voor de actieven worden gekort.

4. Het al dan niet aanpassen van de pensioenregeling

Als de beleidsdekkingsgraad zich begeeft richting kritieke grenzen en/of de gesplitste kortingsregeling voor langere periode lijkt te moeten worden toegepast, bijvoorbeeld omdat ontwikkelingen in renteniveau of levensverwachting daartoe aanleiding geven, kan worden overwogen de regeling aan te passen. Behalve door verlaging van de opbouw kan dit ook door verhoging van de franchise of door wijziging van de regeling met betrekking tot nabestaandenpensioen. Het Bestuur van het Fonds is bevoegd tot wijziging van de pensioenreglementen over te gaan op basis van artikel 15 van de statuten. In een dergelijk geval dienen de wijzigingen vooraf aan de werkgever te worden voorgelegd.

5. Het al dan niet korten van pensioenrechten en –aanspraken

Indien het Fonds niet beschikt over het op grond van het bij of krachtens artikel 131 van de Pensioenwet voorgeschreven minimaal vereist eigen vermogen, kan het Fonds de pensioenaanspraken en pensioenrechten verminderen rekening houdend met hetgeen daarover wordt bepaald in de statuten, de pensioenreglementen, het herstelplan als bedoeld in artikel 140 van de Pensioenwet en artikel 134 van de Pensioenwet. Voordat het Fonds de pensioenaanspraken en pensioenrechten vermindert, zullen de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden, de werkgever en De Nederlandsche Bank NV minimaal één maand voorafgaand aan de vermindering, schriftelijk hierover worden geïnformeerd. In beginsel worden alle deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden in een dergelijk scenario procentueel gelijk gekort. Uitzondering hierop zijn scenario's waarin tegelijkertijd de gesplitste kortingsregeling wordt toegepast. In die gevallen zal bij het bepalen van de korting voor de actieve deelnemers rekening worden gehouden met de reeds doorgevoerde korting op de jaarlijkse opbouw. Dit uit overwegingen van evenwichtige belangenbehartiging.

6. Het kiezen voor een pension buy-out of verzekeringsconstructie

Als de beleidsdekkingsgraad zich begeeft richting kritieke grenzen en de toekomstperspectieven voor het Fonds laten zich kenmerken door een zeer beperkte herstelkracht, dan kan het Fonds overwegen de opgebouwde aanspraken en rechten over te dragen aan een andere partij.

• 5. Wat is het verwachte financiële effect van de inzet van deze maatregelen

Het Fonds zal alles in het werk stellen om korten te voorkomen. Daarom worden alle mogelijke maatregelen geïnventariseerd en beoordeeld op effectiviteit en haalbaarheid.

Ad a. Toeslagenbeleid: Het niet verlenen van toeslagen resulteert niet in een stijging van de

beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad is immers gebaseerd op een nominale waarde van opgebouwde pensioenen, waarbij toekomstige toeslagverlening al buiten beschouwing is gehouden.

Ad b. Beleggingsbeleid: Toekomstig herstel moet voornamelijk komen uit beleggingsrendementen. Herstel treedt op als het beleggingsrendement hoger is dan de benodigde rente. Elk procentpunt hoger beleggingsrendement dan benodigd is voor toevoeging aan de technische voorziening, levert een vrijwel identieke verhoging van de beleidsdekkingsgraad op.

Ad c. Premiebeleid: Het in de uitvoeringsovereenkomst overeengekomen premiemechanisme kan in een tekortsituatie een positief effect hebben op de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad. Vanwege de (toegestane) maximering door de werkgever van de premie op 30% van de pensioengevende salarissom in combinatie met de geringe marge daarvan met de huidige werkelijk kostendeekkende premie acht het Bestuur het verwachte financiële effect van de premie gering.

Ad d. Het al dan niet aanpassen van de pensioenregeling: De financiële effecten van het eventueel aanpassen van de pensioenregeling zijn afhankelijk van op welke wijze de aanpassing wordt vormgegeven.

Ad e. Het al dan niet korten van pensioenrechten en – aanspraken: Het korten van pensioenrechten en/of – aanspraken heeft een direct effect op de financiële positie van het Fonds. De omvang van het financiële effect is mede afhankelijk van de wijze waarop een korting wordt vormgegeven en de omvang van de korting.

Ad f. Het kiezen voor een pension buy-out of verzekeringsconstructie: Het overgaan tot een geheel of gedeeltelijke pension buy-out of verzekeringsconstructie kan een positief effect hebben op de financiële positie van het Fonds. De omvang van het financiële effect is mede afhankelijk van welke rechten en/of aanspraken worden overgedragen of verzekerd. Dit zal, mocht deze specifieke situatie zich voordoen, nader moeten worden onderzocht.

- **6. Hoe is bij deze maatregelen rekening gehouden met evenwichtige belangenafweging**

Het Fonds zal bij de inzet van maatregelen zorgen voor evenwichtige belangenbehartiging. Zij doet dat door ondermeer de volgende criteria in haar besluitvorming te betrekken:

- a. effectiviteit
- b. solidariteit
- c. continuïteit
- d. proportionaliteit

Bij de inzet van maatregelen zal van alle belanghebbenden gevraagd worden hun bijdrage te leveren aan de continuïteit van het Fonds.

De werkgever zal gevraagd worden of hij bereid is om in afwijking van de uitvoeringsovereenkomst bijdragen te leveren boven het afgesproken maximum.

De werknemers zal gevraagd worden in te stemmen met een pensioenregeling met een lagere pensioenambitie.

Van alle fondsleden kunnen de opgebouwde rechten en aanspraken procentueel gelijk gekort

worden.

Niet elke maatregel is even effectief. Het Bestuur zal zich daarom inspannen om een dusdanige set van maatregelen te nemen, zodat voldaan wordt aan het beginsel van solidariteit en proportionaliteit.

- **7. Op welke wijze wordt er met belanghebbenden gecommuniceerd en wanneer**

Het Bestuur van het Fonds zal over het Plan communiceren met de deelnemers.

Het Bestuur heeft een communicatieplan opgesteld. In bijlage 2 paragraaf 2.2 van het communicatieplan is opgenomen hoe bij bijzondere gebeurtenissen wordt gecommuniceerd. Een Situatie is een bijzonder gebeurtenis.

Uitgangspunt en kernboodschap in een Situatie is om op een gestructureerde wijze alle belanghebbenden (doelgroepen) tijdig, duidelijk en begrijpelijk te informeren. De informatie betreft een toelichting op de Situatie en welke gevolgen alsdan te nemen maatregelen voor betrokkenen met zich kunnen brengen. Het aanspreekpunt voor de externe woordvoering in een Situatie zal door het Bestuur op dat moment worden aangewezen.

Op de website van het Fonds staan alle formele documenten van het Fonds, zoals statuten, pensioenreglement, ABTN en jaarverslagen. Deze formele documenten zijn voor ieder bezoeker aan de website te vinden, te raadplegen en af te drukken. Het Plan zal als onderdeel van de ABTN worden opgenomen bij de fondsdocumenten op de website.

- **8. Hoe is het besluitvormingsproces vormgegeven.**

Besluiten kunnen door het Bestuur op grond van artikel 7 van de statuten worden genomen met ten minste drie stemmen. Dit besluitvormingsproces geldt, na gevraagd advies van het Verantwoordingsorgaan (artikel 115 Pensioenwet) ook voor een eventueel besluit om een rechtenkorting toe te passen.

Het Bestuur van het Fonds ziet zichzelf en de Directie bij een Situatie als het managementteam. De lijnen binnen het Bestuur en met de Directie zijn kort, waardoor de leden van het managementteam elkaar eenvoudig en snel kunnen bereiken om met elkaar te overleggen over de Situatie. Alle kennis over het Fonds is dan ook gebundeld binnen het Bestuur en Directie. Indien nodig wordt door het managementteam advies ingewonnen bij externe adviseurs.

Het Bestuur zal het Verantwoordingsorgaan tijdig informeren, indien zij voornemens is de noodclausule te gaan toepassen.

- **9. Op welke wijze wordt het Plan periodiek getoetst**

Dit Plan zal telkens worden geactualiseerd wanneer de situatie hiertoe aanleiding geeft, en ten minste jaarlijks worden getoetst. Een Plan is geen statisch geheel, maar maakt onderdeel uit van het continue risicomanagement van het Fonds en de hiermee verband houdende bepalingen in de ABTN. De ABTN wordt periodiek door het Fonds geëvalueerd en zo nodig aangepast. Ook worden premiebeleid, toeslagbeleid en beleggingsbeleid periodiek getoetst aan de hand van ALM studies. Tenslotte zal de effectiviteit van het Plan worden beoordeeld, nadat zich een Situatie

heeft voorgedaan en het Plan ten uitvoer is gebracht. Als gevolg van de ervaring die in een dergelijke situatie wordt opgedaan, kan het Plan verder worden geactualiseerd.